УДК
Изворни научни рад
Предато:
BIBLID: 0550-2179,37(2003),1-2:p.101-126

Др Марија Вучковић Радовановић, редовни професор (у панзији)
Правног факултета у Новом Саду

ЗАСТУПАЊЕ И ОСТАЛА ДЕЛАЊА ЗА ДРУГОГ (ВАНСУДСКО И ПРЕД АРБИТРИМА)

Сажетак: *У раду се разматра међусобна условљеност регулисања садржаја темељних института правног система који одражавају политику датог друштва.На Западу, већ вековима, то су право приватне својине (њена usus, fructus и abusus овлашћења) и аутономија воље (слобода уговарања) као темељи (основни ослонци) изгледа осталих правних односа и правних стања.*

У центру пажње овог рада је делање за другог (заступање и друга делања за туђи рачун), такође заснована првенствено на аутономији воље. То су вансудско заступање али и заступање пред разним арбитрима укључив и суд. У првом делу рада разматра се правна природа приватне својине са лојалном конкуренцијом као њеним битним својством, и слободом уговарања као основним инструментом тржишног привређивања. У наставку рада реч је о улози заступања и осталим делањима за другог (за туђи рачун). Како вансудским тако и пред судовима и другим арбитрима. Како принудним (законским заступањима), тако и заснованим на изјави воље, а све у светлу природе института из првог дела рада.

Кључне речи: заступање; аутономија воље и конкуренција; својина: приватна, државна, задружна, интелектуална.

I

Уводна напомена :

Мало више речи него што се према наслову очекује биће овде и о наводним различитим врстама својине. Ми критикујемо погрешку која се састоји у прописивању, 1988.године - у правном систему СФРЈ (велике Југославије) – да постоје различите врсте својине, из чега би требало извести закључак о постојању (по самој правној природи) различитих својина. Укључив ту и друштвену, задржану у правном систему који је битно измењен (тим уставним амандманима са краја 1988. године на Устав СФРЈ из 1974.године), и у коме је друштвена својина постала инкомпатибилна са поново уведеним западним моделом капиталистичког тржишног привређивања. У раду су, поред разматрања аутономије воље и лојалне конкуренције, основни предмет анализе разни начини делања за другог. То су вољно и принудно (законско) заступање, посредовање и друге медијације, и то како извансудско делање за другог (за туђи рачун) тако пред судом и другим арбитрима. Ради се само о правним питањима интерног права, већ и о све већем обиму наднационалних правила и учесталијој појави међународних арбитара сваке врсте. Са тог аспекта је свака држава данас попут боксера у рингу гледе очувања своје суверености. Значај те борбе држава за очување своје суверености је огроман, јер је на делу глобализација која поред позитивних ефеката, оставља широк простор за шпекулантски капитал чији власници не хају за екологију и синдикална права домаћих најамних радника. Отуд значај борбе суверене државе која се, заједно са другим државама једнакоправним чланицама УН, укључује у опште токове и напоре да глобализација ходи ка тзв. одрживом развоју, а што би, да се на томе искрено ради, било добро за човечанство у целини. Она има упоришта и у изборима правних решења и попут овог тј. делања за другог. Треба умети одабрати правно решење за дату државу. Борба држава (и нација у њима) на очувању различитости даје могућности процене избора правних института по мери људи, а како их профит не би претварао у клонове који једу генетски модификовану храну хрлећи тако своме самоубилачком крају на ћилиму грамзивог (компрадорског) капитала. Суверена држава мора добити важну улогу у борби да тржишно привређивање покаже и своје људско лице. Да не упадне у категорију *falure state* којој ће друге државе бити злонамерни старатељи и заступници. А сувереност ће свака држава очувати и онолико колико се за њу избори у бурним водама међународних односа. Нарочито је тешко одбранити суверенитет државе пред новим правилима о међународним односима насталим ту недавно са злокобном појавом међународног тероризма. Та нова правила у међународним односима диктирају велики, првенствено САД. Велики, који себи приушћују право на превентивни удар ако им се учини да неко спрема напад на њихове интересе најекстензивније тумачене. И, што је још горе по поимање и садржај класичне суверености, приушћују себи "право" да стављају буктиње у туђе куће (државе), уз истовремено увођење новог правила да те државе немају право да својом

принудом, као подлогом суверености, разрешавају унутрашње сукобе. Велике силе на себе не примењују такво исто правило, а трагови разбијача других држава воде управо до њих (ових, лавовских пећина). На реду је Исток, потом, чини се, Африка. Тамо има услова да се понови случај "балканских племена"из протекле деценије, али са далеко трагичнијим, милионским истребљивањем становника. А све само зарад тога да се грамзиви докопају милијарди долара и евра. Да се остварује слобода и благостање само за велике силе односно њихове најбогатије држављане, улагаче (страног капитала), а да њих не интересује екологија у страним државама. Ти странци улажу капитал као послодавци, а без икакве синдикалне заштите својих (домаћих) најамних радника. То је тај, данас већ по злу чувени, компрадорски (посредничики) капитал[1]. Следствено томе ми, у раду, подвлачимо да је управо сада, у тзв. ери глобализације (па ма шта се њоме означавало), добро уређена држава неопходна људским заједницама као проверени систем организације живота и очувања вредности за најбезболније функционисање људских друштава у смислу скупина повезаних дубљим везама. Појединци су без суверене државе као крајпуташи без написа, значења. Она је неопходна као једино средство за очување коликотолико хуманих услова живота; за мало маслаца у свачијем лонцу варива; за сву децу света довољно мајчиног и оног другог млека[2].

Право својине и њене (наводне) подврсте у нас

1. После уставних амандмана на Устав СФРЈ (надаље: Устав велике Југославије) са краја 1988. године, појавио се капиталистички, тржишни и вишепатијски парламентарни правнополитички систем. Део субјеката права (појединци, већма сељаци као власници пољопривредног земљишта које није могло бити веће од 10 хектара, а у брдским пределима до 15), ситне занатлије и даваоци неких услуга) у великој Југославији је и до тада пословао по тржишном принципу заснованом на класичном праву својине римског порекла. Али само на добрима ограничене вредности називаним добрима у личној или радној својини. Економски гледано то су били субјекти-појединци, а грана привређивања у том режиму била је земљорадња и сточарство нејаких сељачких домаћинстава, уз нешто услуга, такође занемариве економске снаге њихових давалаца. Закон примењиван на размену добара и услуга међу њима, те између њих и привредника у другом, преовлађујућем облику присвајања добара (названом друштвеном својином), био је, од 1978. године Закон о облигационим односима (надаље ЗОО).[3] (Данас је у нас

[1] О томе подробније у чланку *Глобализација и право,* у коме се анализира тзв. транзиција, професора права, др. Тамаша Прутбергера, (Мађарска), преведеног и објављеног у "Гласнику Адвокатске коморе Војводине" br. 9 -10 / 2001, str. 453 -456.

[2] За државу коју препознајемо као правну, али и социјалну и демократску, а у којој има, такође, еколошке културе. Дакле за, како то кажу глобалисти, одржив развој. Ми додајемо, развој за све људе у друштвима богатим различитостима.

[3] За све имовинскоправне односе су до доношења ЗОО важила, као правна правила, правна решења садржана у грађанским законима шест правних подручја позитивног права Краљевине

cedes materiae размене свих тржишту намењених добара тај Закон о облигационим односима из 1978. године). ЗОО се, рекосмо, односио до речених амандмана са краја 1988.г., само на размену добара у тзв. личној својини појединаца (грађана) и грађанских правних лица, дакле на субјекте права који су по економској снази били занемариви. Сва значајна богатства друштва била су, међутим, у новоуспостављеном правном режиму друштвене својине; у до тада непознатом, у нас измишљеном, правном режиму, неспојивом и изузетком из класичног (римског) правног режима права својине (proprietas) који је остао у важности за већ поменуте субјекте права занемариве економске снаге. Такорећи само за сељаке и ситне занатлије. Такво, класично право својине било је сведено на добра економски занемариве вредности, али и у тим занемаривим областима привређивања ово право својине, тзв. радна или лична својина, била је под забраном стицања добити (профита) са самог наслова (титуларства) права својине.

2. О друштвеној својини нећемо овде говорити. Упућујемо на тзв. мали устав, југословенски савезни Закон о удруженом раду донет 1976. године (Сл.лист СФРЈ бр.46/1976). Њиме се, после административног управљања привредом, уводи радничко самоуправљање, а дотадашња државна својина (у областима делања карактеристичним за тржишно привређивање у земљама Запада) замењује новим, већ поменутим, до тада нигде провереним или познатим, институтом друштвене својине. Нажалост друштвена својина је остављена и после уставних амандмана на Устав СФРЈ (велике Југославије) из 1988.године, само сада уз у Амандманима уведеним, боље речено набројаним подврстама. Уз остављену друштвену својину имамо наведене и задружну, државну и приватну својину, уз прокламовање да су све својине равноправне. Рећићемо још само да је друштвена својина негација својине и покушај да се резултати људског рада вреднују независно од тржишта као мерила потребе за њима, а у нас је довела до произвољности у тумачењу економичности обављања делатности и до злоупотреба прокламованих хуманих принципа којима је инспирисано и правдано њено увођење. Друштвена својина се претворила у ничим небрањено, боље речено неодбрањиво пљачкање добара друштва од стране највиших слојева комунистичке партије - владајуће класе у политичкоправном режиму једнопартијског система. Сви покушаји да се прецизним регулисањем и теоријским анализирањем друштвена својина учини правно брањивом институцијом били су узалудни, баш као и 42 дефиниције сачињене у ту сврху. (Овај последњи податак о напорима да се она објасни, дефинише, чула сам за време редовних студија од својих професора на Правном факултету у Београду.) У уставним амандманима из 1988., речено је, дакле, да су то, наводно, различите својине, и да су међусобно равноправне. Супротно прокламацијама, није се, међутим, могло радити о разним правним природама својина, већ о разним правним подрежимима права својине; права приватне својине као једино могућег права у, тим амандманима враћеним, тржишним условима привређивања и, тим

Југославије. Примењивана су на основу *Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације* (”Сл. лист ФНРЈ”бр. 86 из 1946. године). Судови су, када су решења у наведеним изворима била различита, оцењивали које правило одговара политичкоекономском карактеру система нашег друштва после Другог светског рата.

истим амандманима, уведеном парламентарном, вишепартијском систему, а по укидању Закона о удруженом раду, те и система самоуправљања, у коме је како тако опстајала (као несвојина тј. супротна римској proprietas), друштвена својина. Следствено томе, после амандмана са краја 1988. могле су постојати само, по правној природи различите, две од поменутих наведених врста својине: приватна својина и, још за одређено (прелазно) време, институт који се у нашем правном систему називао друштвена својина, а која је за убудуће била неодржива (планирана је, у равни политике, њена тзв. приватизација) због нових особина политичког система и система привређивања. Ако би била остављена за дуже време, нужно би се, фактички, преобраћала, боље речено претакала (супротно узалудно формулисаној правној прокламацији) у приватну својину запослених и саучесника у пословању са њима.

3. Амандманима из 1988. године је, у наш систем, праву својине враћено иманентно обележје, *ususfructus*, стицање профита (добити) по основу тога што је неки субјект титулар права својине. То овлашћење има сваки титулар права својине, дакле, и кад је титулар права својине на посебно заштићеним одређеним добрима, какав је случај, на пр. када је титулар (власник) држава, јер субјекти права приватне својине су појединци (физичка лица) и правна лица, међу којима је и држава. Нису својине равноправне, јер нема по правној природи различитих својина, већ су субјекти равноправни у тржишном привређивању, па било да је у питању држава или остали титулари. Не може се другачије тумачити амандманско набрајање приватне, задружне и државне својине осим као разликовање правних подрежима права својине као, по правној природи, једног истог института. Тог, у наш правни систем враћеног права својине који нам је од давнина познат као proprietas римског права са својим овлашћењем стицања профита по основу власничког својства. Амандмани су само означили да право својине које су назвали приватна својина, може имати посебан подрежим у случају више титулара организованих на задружним принципима (удружених у задругу). У том случају, колоквијално се тај подрежим добро познат на Западу назива задружном својином. Исто тако да је право својине обогаћено додатним правним режимом када је његов титулар држава, јер је тада вршење овлашћења из права својине и дужност (надлежност) а не само право.Решења, садржана у Амандманима, то казују, јер је увек присутан ususfructus као овлашћење из тог права својине без обзира ка коме ће се оно, по разним правним подрежимима, усмеравати, као на пр. уместо власнику то усмеравање може бити корисницима буџетских средстава или задужбинарства и томе слично.

4. Према реченим уставним амандманима профит, по основу свих режима права својине, је неограничен (у питању је, дакле, римски proprietas) будући да су Амандманима укинута сва квантитативна ограничења на предметима права својине, а укинуто је њима, такође, и присвајање по основу рада изван категорија које чине садржаје радноправних односа.

Ови последњи, радноправни односи, тј правни односи када су у питању најамни радници (а не самозапошљавање), заштићени су само синдикалним правима и слободама запослених у односу на њихове послодавце. (Самозапошљавање, међутим, је вид предузетништва, па онај ко ради, да

поједностављено објаснимо, није, упоређено са случајем радноправног односа, ни послодавац ни најамни радник, јер су у њему спојена оба својства иначе на уговорнике расподељена и супротстављена, када је реч о радноправном односу. Самозапошљавајући човек и ради, што је обавеза радника, и сноси тржишни ризик односно убира профит, а што се везује за послодавца)

Наведени тзв. разни облици својине из амандмана донетих крајем 1988. године, нису, дакле, разне правне природе; различите варијанте, неког по правној природи различитог, вишеслојног и вишезначног права својине. Државна, задружна и приватна својина, о чему говоре речени амандмани, нису посебне врсте права својине; нису правне институције које се одликују различитом правном природом, већ само подрежими једног истог права: права приватне својине на добрима која су у људској апрехензији.То је увек једно исто право својине на коме се заснива, или боље рећи, које омогућује размену ствари засновану, далеко најчешће, на аутономији воље субјеката који учествују у размени. То је, још у класичном периоду римског права, до краја правно конципирано право својине (*proprietas*). Право са касније терминолошки јасно раздвојеним, карактеристичним трима овлашћењима, и то овлашћењем употребе (*usus*), плодоуживања (*ususfructus*) које ће у капитализму добити име профит, и располагања односно отуђења (*abusus*). Право својине је увек исто по правној природи, и разликује се, по правној природи, само од колективне својине првобитне заједнице односно од подељене, феудалне, својине као двама институтима инкомпатибилним са робноновчаним односима. Право својине је од тога различито, за тржишне услове привређивања смишљено, монополско право, на коме се темељи размена, те у Амандманима набројане разне својине могу бити само подрежими истоветног права, права приватне својине. То је, дакле, увек *proprietas* са својим *erga omnes* овлашћењима; са *usus, fructus i abusus*, односно подрежими права својине само означавају специфичности које потичу отуд што је, на пр. како смо већ показали, титулар држава као јавноправни субјект, а због чега тада, за државне органе, овлашћења представљају и надлежност, обавезан режим понашања за разлику од приватноправних титулара за која су овлашћења само право. Или је, пак, у питању какав подрежим којим закон штити, на пр. задруге кроз додатне когентне норме, јер се, у том специфичном облику привређивања (друштво лица засновано на задружним принципима солидарности), њима дају и олакшице у односу на друга трговачка друштва, а строже се, заузврат, задругари обавезују за одређено време по изласку из задруге за њене обавезе.

5. И да објаснимо још један институт који садржи у себи термин својина: интелектуалну својину. Њоме се данас обележавају, као заједничким термином, области права које су се до постиндустријске револуције називале проналазачка права и права ауторства. Најпре је, током индустријске револуције па све до недавно, област проналазаштва били област која је доносила све већи профит по основу *usus*-а и нарочито *ususfructus*-а тј. овлашћења из права титулара да производи и ставља у промет опредмећене идеје као садржаје проналазачких права. (То су проналасци, тајни или под патентом, модели, узорци, знања и искуства, последња означавана на енглеском језичком подручју као know-how) и заштита квалитета производа (робном марком, жигом или географским ознакама порекла,

последња означавана на француском језичком подручју као nom d'apellation). Отуда се, за ову област, убрзо јавио термин "индустријска својина", дакле, термин који је подвлачио њену све већу профитабилност, попут профитабилности код коришћења ових овлашћења из права својине над стварима – деловима природе. За разлику од проналазачких права, све до недавно, од ауторских права није се могао стицати ни издалека приближно висок профит као у области те индустријске својине. Аутори су морали имати и неко друго занимање или мецене (појединце или државе) да би имали колико толико пристојна средства за живот, па се овај део креативног људског рада није називао својином све до појаве феномена названог постиндустријском револуцијом. А то је савремени период информатичкоелектроничке ере, ере нано материјала, полупроводника и сл. Сада и област ауторских права, права интерпретатора и права сродних ауторским, почињу давати све значајнији профит. Стога сада, посебно радом СТО на наднационалном правном поретку и за област проналазаштва и ауторства у ужем смислу, дакле, за целину области креативног људског рада, настаје термин " интелектуална својина".

Интелектуална својина је, следствено томе, приватна својина, подлога стицања профита, боље речено право својине на опредмећеним новим односно оригиналним идејама за разлику од првобитно устоличеног права приватне својине које је право на стварима тј. материјалним деловима природе у људској апрехензији. Оба права су апсолутног дејства, делују, дакле, erga omnes, а сва њихова овлашћења (*usus, fructus i abusus*) могу се, дефинитивно или темпорарно, преносити уговорима на друга лица или се, пак, могу преносити само поједина од наведених овлашћења. (У нашем праву, сви су ови уговори после 1998. године именовани, и мало је места за настајање нових мешовитих или у целости неименованих уговора за сада). Разлике међу преносима ове две категорије апсолутних права: права својине на стварима и права интелектуалне својине на идејама, постоје, бројне су, али разлике постоје због предмета права својине, док су битне особине самог права идентичне. Отуда за оба подручја идентичан правни термин: својина. Тако, на пр. својина на стварима је временски неограничена, а код патентираног изума по протеку времена (20, односно 10 година за мали патент) проналазак је слободан и свако га може искоришћавати.(Код тајног, што ће рећи непатентираног проналаска, великог или малог проналаска, те код знања искуства - know how - монопол искоришћавања на њему постоји док се одрже, као тајна, технолошки поступци или техничка решења као предмети права интелектуалне својине). Друга битна разлика међу њима је што су морална права карактеристична само за област интелектуалне својине, и што су, у највећем броју правних система, непреносива. (О неким другим аспектима права својине над опредмећеним идејама, права интелектуалне својине биће још речи надаље у овом раду).

II

Принцип аутономије воље (слободе уговарања): границе

6. Принцип аутономије воље омогућује у области права, и то како интерног тако и међународног правног система, бројне изјаве воље са правним дејствима (правни послови и правне радње)[4] те, међу њима, мноштво именованих и неименованих уговора. Именованих, регулисаних когентним и диспозитивним нормама. И неименованих, које рађају околности присутне у пракси, и којих је увек било и биће, али који су само онда ваљани кад остају у границама слободе уговарања. Уговори, наиме, имају за свој предмет све што није искључено као предмет размене. То је у модерно доба много чешће него раније, и у много нових правних варијанти, људски рад примерен постиндустријској револуцији, кадгод није супротан когентним нормама и моралу. То је област, видљива нарочито кроз право везано за СТО, уговора о услугама, насталој на начелу слободе уговарања које дозвољава уговорницима да сами одреде садржаје (предмет) свог уговора, осим ако би то било у супротности са хијерархијски највишим нормама, тзв. јавним, како интерним, тако и међународноправним поретком, моралом датог друштва и његовим когентним нормама (границе слободе уговарања). Поводом легитимности нових неименованих уговора са садржајима рада у себи, дакле појавом мноштва уговора о услугама, нашао се швајцарски Федералну суд у необраном грожђу, како би то сликовито рекао наш народ поводом тумачења домета чланова 394 ст. 2 и чл. 4о4 Шв ЗО, а према којима сви (неименовани) уговори са садржајем људског рада у себи као предмета уговора, а који нису регулисани, дакле нису именовани уговори, имају природу мандата (уговора о налогу). Швајцарски законодавац је, у свом ЗО, суптилно разграничио, по правној природи, именоване уговоре познате још из Рима и то међусобно уговор о раду (location conduction operarum) и уговор о делу (location conduction operis) као и оба ова уговора са једне стране од уговора о налогу, делању за другог (mandatum) са друге. Експлозију врста и подврста нових уговора о услугама насталих у пракси у следству нових садржаја људског рада који се по правној природи и потребама праксе за њима нису могли сврстати у уговор о раду, али који нису имали ни правну природу мандата, судска пракса овог суда још не признаје *contra legem* тј. супротно оном што налажу чланови 394 ст. 2 и 404 ст.1, а очито да треба да буду тумачени као нови неименовани уговори које познају и признају други правни системи и, поготово СТО, јер су несместиви у уговор о раду и у уговор о мандату. (Види о овоме код Xavier Farre-Bulle, *L evolution du droit des contrats de prestation de service*, Revue de droit Suisse, 1991/3, стране 351 до 380).

[4] Овај аутор је о аутономији воље уопште писао у више наврата. Упућивања на теоретичаре којима је та тема била главна преокупација у њиховим радовима, садржана су нарочито у другом делу рада аутора који носи наслов ”Слобода уговарања и ”ини”(друкчији, други) у ”Зборнику радова Правног факултета у Новом Саду ”, бр. 1-3/1996.г. стр. 161-172.

Слобода уговарања односи се како на уговоре размене робе и услуга, укључив и тзв. трговинске аспекте (облигационоправне односе), области интелектуалне својине)[5], подробно регулисану у нас 1995. и 1998., али и уговоре којима се одлучује о избору права које ће бити примењено на тако успостављене правне односе, и уговарање арбитража (арбитражни споразум) односно надлежности судова пред којима ће се расправити евентуални спорови међу уговорницима. Норме јавног поретка су, дакле, и норме међународног права (међународни јавни поредак), и норме интерног права. (Ове последње су, рекосмо већ начела /писаног/) устава, потом когентне норме закона дате државе као и добрих обичаја - морала). Карактеристичне норме јавног поретка (како интерне тако и међународне) су, и у овој области, норме о људским правима.

7. Последња карика у овом низу којим се одређују границе слободе уговарања у области размене робе и услуга[6], ако узмемо за пример наш правни систем, је регулисање уговора уопште, члановима 26 до 153 нашег Закона о облигационим односима. (То је закон донет 1978. године после бројних научних скупова, саветовања одржаваних током неколике деценије. Закон је дефинитивно уобличио /у Скици за закон о облигацијама и уговорима/, наш чувени цивилиста, професор неколике дисциплине из области приватног права, др. Михаило Константиновић) .[7]

---

[5] Област интелектуалне својине је најпрофитабилнија грана у земљама развијеног Запада. Новина је да, унутар ове области, више није део интелектуалне својине који означавамо проналазаштвом или индустријском својином далеко профитабилнији од области ауторства и нових тзв. права сродних ауторским. Ауторство, а нарочито област сродних права сада воде по висини профита. Нарочито обимно је регулисана, и међународним, и интерним правом, област уговора унутар права интелектуалне својине. О овоме даље упућујемо на радове овог аутора из те области у "Зборнику радова Правног факултета у Новом Саду", и то бр. 1-3/ 1997., стр. 79 - 97. и бр. 1-3/ 1998-1999. стр. 41 - .65. .

[6] За област интелектуалне својине имамо посебне законе донете 1995. године (четири закона из области проналазаштва и то о патенту, о моделу и узорку, о жигу и о географским ознакама порекла) као и 1998. године Закон о ауторском и сродним правима. Унутар овог последњег закона имамо регулисане и облигационоправне односе за област ауторства и сродних права, међу којима постоје бројни именовани уговори о трајном и-или привременом преносу овлашћења односно и права у целини из ове (ауторскоправне) области интелектуалне својине, а постоји и *ауторски уговор* уопште, попут *уговора* уопште из Закона о облигационим односима из 1978. године (надаље ЗОО – чланови 26 do 153) у функцији, регулисања граница слободе уговарања за остале, неименоване уговоре. За облигационе односе из области проналазаштва, и надаље је *sedes materiae* ЗОО, и то одељак о уговору уопште (регулисан члановима 26 до 153, као и одсек први Треће главе ЗОО посвећен уговорној одговорности за штету сходно члану 269. ЗОО, сем за случај привременог преноса овлашћења из области проналазаштва, јер је то регулисано уговором о лиценци као именованим уговором из области проналазаштва (ЗОО, чл. 686 до 711).

[7] Професор др Михаило Константиновић је своју универзитетску каријеру крунисао и са неколико модерних закона (о застарелости потраживања, о наслеђивању и још неким законима из породичноправне области) а нарочито композицијом и решењима датим у Закону о облигационим односима објављеним 1967.године под наазивом *Скица за закон о облигацијама и уговорима*. Предавао је *Међународно приватно право* и *Облигационо право* на Правном факултету у Суботици односно *Облигационо право* све до свог пензионисања на Правном факултету у Београду.

На просторима некадашње СФРЈ има наговарања новонасталих држава да у правном систему за правну област об*лигационо право*, уместо (Константиновићевог) Закона о облигационим односима усвојеног 1978. г. у великој Југославији (СФРЈ), усвоје Немачки грађански законик из 1896.г. (Постоји о томе чланак колеге Морраит Бранка, професора *Облигационог права* у Републици Српској објављеног у њеном часопису "Српска мисао"). Ми сматрамо да све на тлу СФРЈ настале нове државе треба да

Уговори *aliis nec nocet nec prodest*: однос према конкуренцији

8. Уговори обавезују само стране уговорнице које могу бити појединци (физичка лица) и /или правна лица међу којима и међународне организације и државе. Ове последње, и када склапају уговоре са субјектима својим држављанима и странцима, и када то чине међусобно. Уговори су за уговорнике такорећи закон, других субјеката се, према правилима континенталног права не тичу, не дотичу их се (осим неких случајева делања за другог по међународним конвенција где се ово право сажима, уједначава са англосаксонским, од којих ћемо се неких дотаћи у оквиру заступништва). Остали су, у односу на уговорнике, трећа лица: лица за која је уговор res inter alios acta, тј. трећих се не тиче оно што су међусобно углавиле стране уговорнице. Овај принцип, извесно је да постоји унутар римског права, а можда је и још много, много старији, будући да је неопходан где год има поделе рада и размене. Принцип "*Res inter alios acta aliis nec nocet nec prodest*", значи да трећима нити шкоди нити користи оно што су странке уговориле, а ушао је у прву модерну кодификацију приватног права Запада, у Наполеонов Code civil из 1804.године. Тај члан 1165 у СС, гласи (превод је овог аутора): "Уговор има дејства само за стране уговорнице; он никако не може шкодити трећим лицима, а могу, из њега, имати користи само у случају који предвиђа члан 1121".(Уговарање у корист трећег је садржај члана 1121 Наполеоновог СС).

9. И наш ЗОО, донет 1978. године, као модерни закон намењен размени, следи ову традицију. Тако члан 148 Закона о облигационим односима гласи:"(1)Уговор ствара права и обавезе за уговорне стране ; (2)Уговор има дејство и за универзалне правне следбенике уговорних страна, изузев ако је што друго уговорено или што

прихвате Константиновићев Законик као свој како би се међусобном разменом по већ знаним им правилима што пре економски опоравиле и све заједно исходиле бржи улазак у Европску унију. Тим путем пошла је Словенија, исказујући заслужено признање квалитету Закона о облигационим односима. Уз незнатне корекције и допуне преузела је Константиновићев Закон о облигационим односима донет 1978 у СФРЈ (великој Југославији), преименујући га у Облигацијски законик ("Урадни лист"бр. 83/2001од 25.X 2001.г.). Законик Словеније има нову пагинацију. Укупно има 1о62 члана. У односу на ЗОО има неколика нова поглавља и изостављене чланове ЗОО који су и у нас брисани из ЗОО после укидања самоуправљања које се догодило још у СФРЈ (уставним амандманима, са краја 1988. године, на Устав СФРЈ из 1974. године). Највећи број измена које је учинила Словенија су незнатне по значају и састоје се, на пр. у побољшању формулације или сажимању неких норми , какав је, на пр. и код регулисања заступања унутар дела ЗОО где се нормира *уговор* уопште, дакле, границе слободе уговарања. (Види чланове 84 – 98 Облигацијскег законика, надаље Сл ОЗ). Сл ОЗ је, такође подељен у две књиге које одговарају *Општем делу* и *Посебном делу* у ЗОО који је важио у СФРЈ. Општи део је скоро идентичан са књигом I Сл ОЗ. У књизи II (У ЗОО Посебни део) остали су сви (именовани) уговори уз додавање нових. То су два доброчина (уговор о поклону: чл. 533-545 и уговор о послузи: чл.579-586), уговори везани за породичне односе (уговор о подели имовине потомцима, усвојеницима и њиховим потомцима: чл. 546-556, уговор о доживотном издржавању: чл.557-563, уговор о (доживотном) плодоуживању: чл. 564-567) и, као најважнија допуна коју би и ми могли да преузмемо од Словеније, уговори везани за тржишно привређивање које подразумева стицање профита из њега. То су уговор о ортаклуку: чл. 990-1002, уговори о заједници тј. спрегама ради профита: чл.1003-1011, а који нас подсећају на уговоре о спрези и супони из предратног Општег имовинског законика за Црну гору Валтазара Богишића. По прелазним и завршним одредбама остављени су до даљег делови ЗОО (СФРЈ) који се односе на финансијске услуге као *lex specialis* за ту област у односу на СлОЗ.

друго произлази из природе самог уговора. (3)Уговором се може установити право у корист трећег лица".

10. И кад правни систем не садржи експлицитно регулисано начело "*Res inter alios acta*", сама припадност римској правној традицији (континенталном праву) чини га у европским правима имплицитно присутним: преко доктрине и судске праксе.Тако ће, на пр. и швајцарско право, у коме нема тог принципа као изричито регулисаног, направити суптилну разлику између обавезе дужника из уговора (који дејствује само међу уговорницима), и генералне обавезе (принципа) ненаношења штете другима, која се односи на све субјекте, дакле не само оне који су себе обвезали уговором: уговорнике. Правило о обавези накнаде нанете штете (чл. 41 Шв.ЗО) гласи (превод овог аутора): "(1) Ко другоме, противправно, проузрокује штету, било намерно, било из непажње или небрижљивости, дужан је накнадити је; (2) Ко намерно другоме причини штету,[8] поступајући супротно добрим обичајима, дужан је исто тако да је накнади".

Погледајмо разлику између два нивоа обавезе (једне из уговора као нижег нивоа обвезивања и друге са нивоа принципа) у тумачењу швајцарског судије. (То је судија који, у смислу члана 1. ст. 2 и 3 Грађанског законика, суди и на основу доктрине и судске праксе, када изричите опште норме нема. И код неименованих (нових) уговора судија[9] мора да одгонетне њихову правну природу и постави (изнађе) границе слободе уговарања за сваког од њих. За одлуку у конкретном случају судија ствара норме ако их у закону нема, потом их примењује како би решио настали спор). Ево како ту улогу судије регулише швајцарски законодавац. Грађански законик Швајцарске, члан 1, ставови 1 и 3, гласе (превод овог аутора):" (1) У недостатку одговарајуће (примењиве) норме у закону, судија је ствара у складу са обичајним (неписаним) правом, а у недостатку овог, према правилима које би установио да је на месту законодавца; (3) Он узима у обзир решења потврђена од стране доктрине и судске праксе "). У том је духу одлука Савезног суда Швајцарске (Arrets du Tribunal Federal, даље: ATF, ATF 93 II 17O, Journal des tribunaux, даље: JT) у којој налазимо поштовање принципа "*Res inter alios acta*", а које нас интересује.У смислу става 1. члана 41. Законика којим се регулишу облигациони односи, суд тумачи противправност као понашање које је, објективно гледано, у супротности са наређењима и забранама писаног и обичајног права. Кршење уговорне обавезе погађа само уговорника који то чини, никако трећа лица**.**

[8] Уобичајено је да део норми из овог грађанског законика називамо Швајцарским законом о облигацијама, скраћено: ШвЗО, а стварни, званични назив је "Књига V: Облигационо право".

[9] Судова, арбитара, гледе на њихову правну природу, има сијасет и врло су хетерогене правне природе. У овом случају ради се о цивилном, грађанском суду или грађанском одељењу суда. Када је реч о интерном праву суверених држава, то су редовни, државни судови и арбитраже интерног права. Судови у модерно доба морају бити институционално одвојени од других делова државног апарата и делати независно од њих (начело поделе власти).Када се ради о наднационалним нормама као извору (основу) настајања уговора, уговорницима по основу аутономије воље пресуђују националне или, све чешће, наднационалне арбитраже. Реч је о судовању у области приватног права, где је процедура типа вођења главне распре и доказивања између тужиоца и туженог, док је суд неутралан чинилац иако, дабоме, dominus litis. Суд не започиње суђење већ то чине тужилац и противтужилац (расправно начело поступања).

Суд наглашава да се противправност из ст.1. члана 41, не може применити на трећа лица : обавезе уговорника су, за трећа лица, res inter alios acta.

11. У складу је са наведеним принципом, да је клаузула о давању искључивог права сауговорнику примаоцу искључивог права, за трећа лица *res inter alios acta*. Ако уговорник – давалац искључивог права - прекрши такву обавезу садржајем новозакљученог уговора са трећим лицем, треће лице не одговара са наслова проузроковања штете његовом сауговорнику из претходног уговора у коме он није учесник; не одговара сауговорнику свога сауговорника, јер се његово понашање не може сматрати противправним у смислу (напред цитираног) става 1. члана 41 Законика.Такође се то понашање не може окарактерисати као супротно добрим обичајима којим се намерно наноси штета другоме у смислу (такође напред цитираног) става 2. члана 41 Законика који је део правног система тржишног привређивања у коме се налази и принцип лојалне утакмице (конкуренције). Накнади штете нема места, закључује, у својој одлуци, Савезни суд Швајцарске (ATF 86 II lO8, JT, l96O,6l2), осим ако се могу доказати отежавајуће околности супротне добрим обичајима какве су осветничка намера да се нашкоди, превара и сл. Ако то није случај, захтев за постојањем лојалне конкуренције на тржишту даје слободу трећем да уговара пренебрегавајући кршење права које тиме чини његов сауговорник у односу на свој претходни уговор, као што је, у овом примеру, уговор у коме је садржана клаузула о искључивом праву.

12.У истом духу су решења и немачког права. Према одлуци Апелационог суда Диселдорфа од 26. јуна 1964. (Види. Маркерт, К." *Les contrats d'exclusivite en droit allemand de la concurence", Revue trim. de droit europ*., стр.66 и сл.) није прихваћена тужба против паралелног увозника који је јефтиније продавао одређену врсту увезеног вискија, према цени производа искључивог увозника. За постојање нелојалне утакмице, требало је да искључиви увозник докаже нелојално понашање. Такав случај би постојао ако би се показало да је паралелни увозник могао да продаје производ по нижој цени захваљујући кријумчарењу и томе сличним нелојалним радњама.

Лојална конкуренција и неименовани уговори

13. Постоје разни случајеви прекорачења граница слободе уговарања. Против једних војују дата држава и/или постојеће регионалне економске заједнице попут ЕУ (раније ЕЕЗ). Против других и Светска трговинска организација: надаље СТО, основана 1994. као наследница Уругвајске рунде преговора унутар ГАТТ-а, а која је отпочела своје надлежности почев од 1. јануара 1995.г.

Изван граница слободе уговарања су и уговори којима се на датом тржишту (у односу на норме СТО) ствара монополска односно доминантна позиција односно којима се угрожава лојална конкуренција. Право на слободно предузетништво није право на сигурни опстанак неког ко се на њему налази већ право на једнаке услове (шансе) на датом тржишту. Слободу уговарања ограничава слобода уласка на тржиште нових предузетника без посебних (само њима наметнутих) услова. Услове

одређују унапред дате и јасне (транспарентне) опште норме. На уговоре који им противуречe могу скретати пажњу, и против њих тражити заштиту и неуговорници: трећа лица, али у складу са начелом савесности и поштења, чијој даљој разради има места у детаљним правилима (нормама) о нелојалној конкуренцији и монополском понашању. Интерним, из међународних уговора које је парламент ратификовао, али и наднационалним. Ово правило је стамено, општеприхваћено, али свака држава има своја правила па је, пре коначног успешног устоличења СТО, закључен био 1991 један уговор између Европске комисија и Владе САД који је имао за циљ да умањи трошкове бдења над његовом применом у време нестајања комунистичког система привређивања. Да унапреди кооперацију и координацију међу уговорницима у циљу смањења ризика и међусобних инцидентних ситуација услед различите регулисаности области конкуренције у њих. Уговор обавезује да чим једна страна уочи да ће примена сопственог права моћи угрозити значајне интересе друге, мора је о томе обавестити. Стране се обавезују на међусобно обавештавање и координирање акција како би се странама уговорницама омогућило постизање најбољих могућих резултата на плану остваривања њихових економских интереса унапређењем разумевања и примене закона друге стране, а све имају у виду остваривање заједничког интереса. Ту је обавеза да се дела заједно ако једна иста повреда правила о конкуренцији или правила повезаних са њом погађа интересе оба уговорника, дакле, методом боље заштите интереса заједничким разматрањем и применом правила као економичнијим него када дела свака за себе. Ако повреда правила конкуренције погађа само једну уговорницу, обратиће се и затражити примену мера од друге. Предвиђена су била најмање два годишња састанка међу уговорницима ради размене информација. Овакав поступак омогућује најекономичније напоре и најмањи утрошак средстава. Уговор обавезује на чување добијених међусобних информација као тајне. Уговор је орочен на две године и предмет поновног разматрања по истеку овог рока. Напори на формирању СТО су учинили даље споразумевање у том смеру излишним усвајањем наднационалних правила везаних за светско тржиште унутар СТО.

Неименованим и мешовитим уговорима може се лакше извршити хоризонтално и вертикално повезивање привредника са одређивањем цена, поделом тржишта супротно нормама о лојалној конкуренцији. Најчешће се то постиже уговорима са клаузулама искључивости, а мање је простора за то ако се нови уговори регулишу и тако постану именовани уговори у којима је и део когентних норми. Право Европске уније принцип слободне лојалне утакмице додатно потврђује (обезбеђује) тиме што не допушта да се интерним правом држава онемогућују, на пр. паралелни увози услед постојања уговора између даваоца и примаоца ексклузивног права искључивог увоза. Уговор обавезује само стране уговорнице и не даје право сауговорнику да тужи треће лице које је наговорило његовог сауговорника да, својим уговором са тим трећим лицем, прекрши обавезе из свог првог уговора. Треће лице је, на тржишту, стварни (прави, моћни) конкурент онима који уговоре права са придевом искључиво право, и који тиме претендују да конкуренцију ослабе или ограниче уговорима са таквим недозвољеним клаузулама. Нови увозник, тако, не може представљати нелојалну

14.

конкуренцију самом својом појавом ни у случају постојања нечијег уговореног искључивог права увоза, ни изван тога, јер његову појаву на тржишту гарантује принцип слободне конкуренције. Она треба да доведе до опстајања, на тржишту, конкурентнијих производа и услуга, осим уколико до опстајања не би дошло злоупотребом права односно, уопште узев, понашањима супротним принципу савесности и поштења.

15. Наш Закон о облигационим односима био је један од ређих који је, још 1978., регулишући уговор о лиценци, у њему сузио простор за искључиву лиценцу. Закон, на пр. садржи когентну норму која дозвољава уговарање просторног ограничавања лиценце само ако то није у супротности са прописима о јединственом тржишту (чл. 69О ст.1), а ако уговором о лиценци није просторно ограничено право искоришћавања предмета лиценце, претпоставља се да је лиценца просторно неограничена (чл.69О ст.2 ЗОО). Искључива лиценца, по ЗОО, мора бити изричито уговорена, иначе се ради о неискључивој лиценци (чл.689) ЗОО. Према ЗОО уговор о лиценци мора бити закључен у писменој форми (чл.687). Пословна тајна код уговора о лиценци односи се на тајни проналазак и тајна знања и искуства. Следствено томе, у уговору о лиценци, осим лиценце у стриктном смислу речи, садржан је и уговор кога ћемо ми овде назвати уговором о опонашању или пресликавању, клонирању дате делатности код сауговорника. (Ради се о успостављању, понављању истоветне делатности даваоца права, и код другог, од њега независног привредника -примаоца права - на вршење дате делатности на исти начин, обично називане у пословној пракси франшизингом или франшизом, а од француске речи "*franchise*" која има исто језичко значење као и уговор о лиценци koja потиче од француске речи "*licence*"што би одговарало, у оба случаја, нашој речи "дозвола"). Овај уговор може лако да се претвара у систем повезивања предузетника који је супротан лојалној конкуренцији, па се у његовим клаузулама мора разликовати садржај који представља област интелектуалне својине, где се подразумева постојање монопола као дозвољеног садржаја, и других садржаја који потпадају под забрањено монополско повезивање гледе на делове садржаја уговора у којима се не ради о правима из области интелектуалне својине.

Наш Закон о облигационим односима својим именованим уговором о лиценци регулише само област проналазаштва као предмет уговора. Закон, наиме, говори само о проналаску, техничком унапређењу (сада у новом Закону о патентима званом мали патент), моделу, узорку, жигу, техничким знањима и искуству, дакле, не регулише област ауторства, те је уговор о лиценци, када је у питању та друга област интелектуалне својине, био неименовани уговор све до 1998. године. Тада је наш законодавац донео Закон о ауторским и сродним правима, и унутар њега регулисао много уговора ове области ауторских и сродних права уз одређивање, код многих од њих, нових граница слободе уговарања. Због таквог следа регулисања класични европски уговор о лиценци код нас се за област проналазаштва и за област ауторства и сродних права зове различито, али су сада обе области добили именоване (регулисане) уговоре (у целој области интелектуалне својине), дакле, сада су у целој области именовани уговори са експлицитно регулисаним границама слободе уговарања.

16. Предузетници иду за својим интересима и мимо права и не ретко прекорачују границе слободе уговарања како би тиме повећавали своје шансе даљег опстајања или ширења своје делатности на датом тржишту То чине и смишљањем и закључивањем нових (неименованих) уговора којима, на пр., повезују у мрежу сукцесивне фазе производње и/или дистрибуције (размене) типским уговорима са елементом искључивости. Када у уговору дође до прекорачења слободе уговарања, стране уговорнице се обавезују на чување садржаја уговора као пословне тајне која то није, будући да није у складу са законом. Пословном тајном се не може штитити ништа што је супротно правилима о лојалној конкуренцији и/или забрани монополског споразумевања о цени; о подели тржишта и другим огрешењима о правило слободног предузетништва и лојалне тржишне утакмице.Ово последње бива путем свих уговора којима се врши подела тржишта, и/или одређују цене коришћењем доминантне или монополске позиције на тржишту, те тако битно сужава или укида конкуренција.Такви, осим набројаних уговора могу бити и концесије уговора о искључивој продаји (Види, на пр. Benedict, M(artine): *Le contrat de concession de vente exclusive*, Lausanne, чл 975), искључивој куповини, искључивом увозу, искључивом извозу или искључивом "заступству" (*agenturi*).

III

Заступништво и други начини делања за другог

17. Предузимање правних аката преко заступника (принудних тј. законских и статутарних) или преко пуномоћника (вољних заступника), пуноважно је само ако је у складу са правом. Красти и убијати не можете у име и за рачун заступаних, не смете се огрешити о њихове интересе, а не можете ићи мимо овлашћења. Нарочито морате, у случајевима сукоба са властитим, интересе заступаних ставити испред својих интереса. Још је много когентних норми којима се ова правила конкретизују; која стављају у јарам заступника како се не би огрешио о своје својство и своју моћ: да изјавама своје воље изазива аутоматски последице (те заступникове изјаве воље) за заступане[10]. Још много ограда се заступнику[11] и

[10] Можда нису без разлога Римљани толико дуго оклевали при уобличавању заступања. Изгледа нам да краткоћа људског живота на овом и неверовање у онај свет код великог броја људи рађа похлепу, те често злоупотребе прилику кад су медијатори да приуште себи више од, у друштву признатог и дозвољеног, што лепо одсликава наша пословица: "Ко претаче (мед) прсте лиже ".

Наиме, Римљани су имали много институција којима су дошли доста близу принципа заступања али је он тек у Средњен веку зачет у Европи уз имитирање (помоћу) постулата канонског права да је папа заступник (изасланик) Господа на земљи. (Види ближе о томе у докторској тези овог аутора: Марија Радовановић, "Заступање у грађанском праву", Правни факултет, Београд, 1965. године, у делу посвећеном историјату настанка заступања. Римљани јесу лица alieni iuris и робове учинили неком врстом делатника за другог, али никако не заступника. А по свом статусу, та лица нису била у прилици да, претачући, прсте лижу. Да су у Риму и Средњем веку били достигли овај наш степен технологије; да су имали савремени ЕДИ (EDI) систем комуникације који омогућује виртуелно присуство посвуда на

осталим медијаторима поставља. Он не може делати за другог изван граница утврђених јавним поретком, интерним и међународним, који се не тумачи рестриктивно. Mutatis mutandis, ово се односи и на све остале који делају за туђи рачун, дакле и на све друге агента, медијаторе и ине, и то како на субјекте интерног права, тако и на државе - медијаторе и заступнике у међусобним односима држава: у међународним односима

Принудно и на изјави воље засновано заступање

18. Заступништво као правни принцип није дуговечно попут уговора, на пр., иако се, до недавно, чинило да се без њега није могло од времена чим је привређивање подразумевало поделу рада и отуд нужно размену добара и услуга.[12] Укратко, заступање није дуговечно, и довољно је да у ту сврху истакнемо да га уводи тек Наполеонов СС, али га не познаје изван мандата (уговора о мандату). Но и такво нормирање је корак од седам миља који је Наполеонов кодекс учинио тиме што је римски уговор- mandatum - обогатио делањем, и у име, и за рачун другог. У нашем, истакли смо већ врло модерном Закону о облигационим односима из 1978.године, уговор о налогу садржи могућност делања било у име и за рачун манданта (налогодавца), било само за рачун налогодавца: чланови 749 до 770 ЗОО). Од корака увођења једног случаја делања за другог и у његово име, иако само један, судбоносан је по томе што више није било тешко, од случајева уговора о мандату садржаних у Наполеоновом кодексу, доћи до општег правног принципа заступања у Немачком грађанском законику, али скоро читав век после Наполеоновог кодекса. Уведен је принцип заступања али као изузетак од правила да свако дела (понајбоље) за себе; уведено је заступање које увек мора да поседује iustus titulus; да буде засновано (ослоњено, утемељено). Заступање ће убрзано по својој појави наставити да осваја преостале правне системе тржишног начина привређивања. Питање које се у овом раду предочава и посебно подвлачи је евидентна мања потреба за њим данас, кад је реч о заступању пословно способних

земаљској кугли где досеже глобална мрежа, пословно способним појединцима (физичким лицима) не би заступање било скоро уопште неопходно, како је то било све до недавно. Ако га такви субјекти коме повере, треба га увек рестриктивно тумачити. Остало је у рукама заступаног који бира своје заступнике. Остају, као нужни, случајеви заступања правних лица и пословно неспособних појединаца, та принудна или законска заступања, при чему она треба да су под далеко већом паском, и органа државе, и јавног мњења како не би било превише лизања прстију при претакању.

[11] Заступање засновано на изјави воље (вољно) је обавеза за заступника која личи на завештање само што је овде у питању посао inter vivos.

[12] Заступништвом уопште се, као што рекосмо већ, овај аутор бавио, те написао и одбранио 1965.године, на Правном факултету у Београду, докторску тезу под називом " Заступништво у грађанском праву". Она је објављенљ 1967.године, као монографија бр. 67 Института за упоредно право у Београду под насловом "Заступништво у грађанском и привредном праву" а, уколико монографија више није доступна, најважнији део из ње (о правној природи заступништва), цитиран је код др Бориса Визнера у његовом Коментару Закона о обвезним односима (стр. 378 - 380). Осим овог извора може се консултовати и прилог овог аутора, објављен као посебна одредница о заступништву у "Енциклопедији имовинског права и права удруженог рада", Београд, 1978., том Трећи, на странама 971 до 986.

субјеката, као и потреба строже контроле оних који делају за туђи рачун, а нарочито оних који делају и у туђе име. Мања је потреба за заступање и то како за опсегом његових случајева, тако и за његовом учесталошћу, јер живимо у време постиндустријске револуције која омогућује наше присуство и тамо где нисмо физички присутни, а можемо непосредно да изјављујемо вољу. Отуда се, данас, нужно и логично, намеће потреба за његовим све рестриктивнијим тумачењем, имајући у виду широке могућности његове злоупотребе са једне стране, и појаве тзв. виртуелне стварности односно електронског комуницирања унутар целе планете, са друге. Интереси се наши, наиме, најбоље испољавају и бране када своје послове обављамо сами; у своје име, будући да сваки пословно способан субјект права најбоље сам зна шта су његови интереси и како да сачува те своје интересе. Отуда се појављује нов однос и важно питање новог односа између принципа заступања и аутономије воље заступаног који је пословно способан.

19. Унутар разматрања ове нове стварности око нас, још је наглашенији принцип независности постојања основа за настанак заступања и самог овлашћења за делање у туђе име и за туђи рачун у тачно одређеном моменту. Уговор о налогу (уговор о налогу са заступањем), је стога, а тако је и у ЗОО, регулисан као уговор особитог, посебног поверења (uberimae fidei), а што убудуће треба још стриктније тумачити. У ЗОО на пр., постоји правило о ћутању као знаку прихватања понуде за лица која нуде своје услуге попут адвоката и других консултаната, и по том основу нуђења услуга, дужна су да благовремено одбију учињену им понуду, (јер у супротном ће се претпоставити да су је прихватили), али се то не односи на уговор о пуномоћству. (Види чл. 42/4-5, код јавног нуђења услуга односно код делатности која се у томе састоји, и супротно решење, за уговор о налогу са и без заступања, у члану 750 Закона о облигационим односима који предвиђа само санкцију дуговања накнаде причињене штете, ако се понуда благовремено не одбије).

У односу на тзв. вољно заступање (пуномоћство), принудно заступање треба да се још стриктније контролише, будући да је то заступање изван аутономије воље заступаног било што релевантне воље нема или је законодавци не уважавају. Код непостојања поделе власти као и код наднационалних судовања и арбитража, у улози квазизаконодавца се често налази онај који пресуђује – арбитар, па се ту још рестриктивније треба да тумаче основи заступања и границе овлашћења заступника. То смо видели у случају арбитража унутар Светске трговинске организације у недавним међусобним оптужбама између САД и ЕУ и то и једних и других како у улози тужиоца тако и у улози тужених.

20. Принудно заступање је оно делање у туђе име које изравно наређује закон или га додељују законом (општом нормом) овлашћени субјекти, док је вољно заступање (пуномоћство) свако делање за другог које се заснива на изјави воље заступаног и то како на једностраној изјави тако и на уговору између заступника и заступаног. У том смислу основи за вољно заступање су бројни, како у интерном праву, тако и по међународном праву или и по комбинованој примени оба на основу међународних конвенција и/или правила међународног приватног права. Али, пре тога, да пођемо од начина приказивања и анализирања заступања које није ретко, а где има места и једној озбиљној примедби. То и јесте један од разлога да се

позабавимо овом темом наново. Наиме, приказивање тзв посредног и непосредног заступништва оптерећено пореклом настанка принципа заступања његовим регулисањем унутар мандата у Наполеоновом кодексу, како га већина теоретичара види у тзв. три односа, што ће рећи односа мандатара и манданта, односа мандатара и трећег лица према коме мандатар иступа у име и за рачун манданта, и односа манданта и тог трећег лица, није ни прецизно ни тачно. Ово важи само за пуномоћство, тј вољно заступање. Делање само за туђи рачун, а не и у туђе име не може се називати заступањем ни уз ограду да је посредно. Ово је свођење заступништва односно његово објашњење кроз случај у коме се најпре јавило у мандатуму у Наполеоновом кодексу. Оно занемарује каснију појаву општег принципа заступања, чиме је настала и наглашена правна ситуација раздвајања основа заступања (којих има више а не само унутар мандата како је било у Наполеоновом СС), и заступања у смислу изјављивања воље у туђе име и за туђи рачун које ће се убрзо јавити (у незанемаривом броју) мимо воље заступаног, дакле, у случајевима када то одређује закон директно: кроз законско обавезивање на заступање. (Постоји и веће неразумевање, боље речено незнање природе заступништва у нас , које је облатило српског законодавца при доношењу новог Закона о раду. Врсту рада, досад у пракси називаном радом на сиц, тачно је наш законодавац именовао као рад ван просторија послодавца, али, авај, дефинисан је као делање таквог радника у име и за рачун послодавца. Та ситуација је могућа, али ретка, занемарива. Радник у најамном радном односу може да не буде обавезан да седи у просторијама послодавца, а да му је радна обавеза, чак и једина радна обавеза, да закључује правне послове и предузима правне радње, вансудске и пред арбитрима, у име и за рачун послодавца. Да својим изјавама воље, јер се формулација *у име и за рачун* односи на *изјављивање воље једног лица (**заступника**)* и настанак последица *изјављене воље за друго лице; изјављене воље у туђе име (**за заступаног**).* Али се не могу у име и за рачун послодавца правити папуче или, на пр.чувати дете, неговати у својој кући болесник или чинити, као садржај радне обавезе, било која радња осим изјављивати воље у име послодавца, а само тада он има и својство заступаног. Рад на сиц из члана 29 закона о раду Републике Србије не обавља се **у име и за рачун послодавца,** већ се обавља ***за послодавца*** *што значи да то није рад који неко обавља као* ***самозапошљавајући радни човек****, већ као* ***најамни радник*** иако ван просторија послодавца, радник *који за свој рад прима најамнину, а за узврат не сноси тржишни ризик продаје производа или услуге која је резултат рада тог најамног радника.*

(Треба такође нагласити да се за другог, не дакле само у име и за рачун другог, не може нико пуноважно обвезивати ако радња није у складу са правом, али то је већ тема коју нећемо даље разрађивати овом приликом).

Однос основа и дејстава заступања

21. Има, рекосмо већ, разних основа заступања. У нашем правном систему (сада и у словеначком који је исто решење преузео) сви основи заступања

регулисани су у општем делу закона којим се регулишу облигациони односи. Ми их имамо у ЗОО, у ставу другом члана 84. То су: 1) закон као основ делања у туђе име, 2) статут (правила или уговори као основи за настајање правних лица) када то когентно не регулише закон, а искористи се овлашћење да се диспозитивно правило у закону допуни или замени: регулише друкчије, 3) на закону заснован акт надлежних органа и 4) воља заступаног тј. пуномоћје.

Било који основ за заступање да је у питању, заступање је увек истог садржаја: изјављује се воља у име заступаног, а та изјава воље производи своје дејство само према заступаном. Принцип заступања омогућује, дакле, да се изјавама воље заступника произведу правна дејства такве изјаве искључиво за заступаног. То је, дакле, садржај правног појма "предузимање правних аката у туђе име и за туђи рачун". За заступништво је, на пр., Закон о облигационим односима, у нашем и словеначком правном систему, cedes materiae, јер садржи у себи општи принцип заступања. То је ту регулисано опште правно начело, принцип који се односи на цео правни систем (став први члана 84 ЗОО).

Закон о облигационим односима, и словеначки, тј. тај исти, бивши ЗОО СФРЈ, који су, уз мало измена Словенци назвали Облигацијски законик (надаље СлОЗ) јасно раздваја основе заступања од његових дејстава. Закон о облигационим односима је то експлицитно нормирао, унутар давања пуномоћја, ставом 2 члана 89. Ево тог члана.

Став 1. " Пуномоћје је овлашћење за заступање које властодавац правним послом даје пуномоћнику".

Став 2:"Постојање и обим пуномоћја су *независни од правног односа на чијој је подлози пуномоћје дато"*

Став 3: "Пуномоћник може бити и правно лице".

Основи заступања се истоветно регулишу и у наведеном новом словеначком Облигацијском законику из 2001 године.

22. Има разних правних послова: именованих и неименованих уговора и једностраних изјава воље који представљају основе за вољно заступање. Најчешће су то уговори, Пуномоћје (овлашћење за заступање добијено изјавом воље заступаног), тако може бити, на пр.и део садржаја уговора о делу, уговора о раду, уговора о ортаклуку, ugovora о налогу који садржи у себи обавезе за предузимање материјалних, интелектуалних и или правних радњи, а може бити и једини садржај уговора о налогу (мандату), ако се налогопримац овлашћује и обавезује на предузимање само правних радњи (изјаве воље) и то у име и за рачун налогопримца. (Тада је уобичајено и да се назива уговором о пуномоћству, као на пр. када се закључује уговор о заступању са адвокатом).

И када се у случају уговора о налогу са заступањем у њему не налази ништа до пуномоћје, и тада се разликују основ (уговор као основ овлашћења за заступање) и пуномоћје као његов садржај. И тада имају независну судбину (дејство) у смислу већ цитираног става 1, члана 89 ЗОО. Сужавања или отказивања овлашћења за заступање (пуномоћја) налогодавац се не може уговором одрећи. Сужавање или опозивање сваког пуномоћја не изискује посебну форму (члан 92, став 2 ЗОО). Ако се тиме повређује уговор који је основ овлашћивања за заступање (основ

пуномоћја), као на пр. уговор о раду, уговор о делу, уговор о налогу, уговор о ортаклуку или други уговор, пуномоћник може само захтевати накнаду штете коју је тиме претрпео, а коју је друга страна уговорница могла предвидети, све у складу са ставом 3 члана 92 и ставом 1 члана 266 ЗОО.

Налог (мандат) и "заступање" интереса

23. Треба подвући да уговор о налогу не мора бити уговор са заступањем. Налогопримац може бити овлашћен да правни посао закључи само за рачун али не и у име налогодавца. Није довољно ни препоручљиво рећи *за налогодавца*, јер се тиме не разликују, довољно не идентификују код налога две различите ситуације које постоје у континенталном праву, а за разлику од англосаксонског) од којих је једна заступање, делање и у име и за рачун налогодавца када се он назива и властодавцем, а налогопримац пуномоћником Налогопримац може, међутим, да закључује правне послове без заступања, само за рачун али не и у име и за рачун налогодавца. Тада закључује правни посао у своје име а за туђи рачун. (То је садржина идентична оној коју је садржао римски mandatum. U Риму се, наиме, још није знало за уговарање у туђе име; није се знало за заступање). Комисионар, на пр. професионално, уз накнаду (као налогопримац који дела у своје име а за туђи рачун) предузима послове обвезујући непосредно њима само себе а не налогодавца. Предности таквог делања за другог су у томе што се, на пр. у другим државама, или и у својој али изван седишта налогодавца, продају производи преко тамо регистрованих привредника-комисионара. Таква куповина од комисионара је велика предност, јер се у улози продавца јавља комисионар кога могу купци тужити у своме месту, земљи уместо да то чине пред месно надлежним судом произвођача- власника производа за чији рачун комисионар дела, али правно иступа у своје име. Има још именованих уговора који чине варијанте уговора о налогу без заступања, што је видљиво из нашег ЗОО његовог регулисања таквих уговора позивањем на норме уговора о налогу за питања која нису регулисана посебним нормама посвећеним датом уговору. Има и именованих уговора са заступањем са правном природом, тј. са позивањем за у њима законом нерегулисано, на уговор о налогу, али овог пута налогу са заступањем.

Има, такође, начина делања за другог који не подразумевају заступање, па макар их законодавац (наш Закон о облигационим односима, на пр.) регулисао под таквим термином, будући да су под тим називом настајали у пословној пракси. Такав је случај са трговинским заступањем о коме ће још бити речи. А има, и у ЗОО, и обратних случајева. Тако се иза посредничког уговора о путовању крије заступање а не правнотехничко, класично посредовање као довођење у везу клијената како би они међусобно закључивали уговоре, што се види из члана 880. ЗОО. У овом се уговору јасно нормира да се посредник из посредничког уговора о путовању "обавезује да, у име и за рачун путника, закључи било уговор о организовању путовања, било уговор о извршењу једне или више посебних услуга које омогућују да се оствари неко путовање или боравак, а путник се обавезује да

за то плати накнаду". А, као што већ напоменусмо, код уговора о трговинском заступању нема заступања. Агентура (трговинско заступање према терминологији нашег ЗОО), је тзв. заступање интереса, дакле, посредовање.Уговор о агентури, јавио се најпре као неименовани (законом нерегулисани) уговор. Професионално, не као нечији намештеници (запослени), агенти су се почели бавити заштитом туђих интереса као самостални предузетници. Уговор којим су даване такве услуге по тржишним условима, објективно гледано, лако је могао садржати клаузуле којима се прекорачују границе слободе уговарања, нарочито у односу на правила о лојалној утакмици. Стога су га законодавци почели регулисати; начинили од њега, дакле, именовани уговор са јасно постављеним границама слободе уговарања. Накнадно су га неки убацивали уз или поред сличних именованих уговора (на пр. Шв.ЗО 1949. године новим члановима обележеним абецедним редом проширивањем члана 418) или регулисали засебним законима. Новији закони, као на пр. наш Закон о облигационим односима из 1978., не садржи уговор о агентури какав познаје већ цитирани швајцарски Законик већ га регулише под именом уговора о трговинском заступању, али је ту реч само о "заступању" интереса сауговорника а не о заступању у правнотехничком смислу речи. Он, дакле, не подразумева делање у налогодавчево име, већ "заступника"који дела за свој рачун и у своје име; који пружа услугу промовисања оног што налогодавац нуди тржишту. Овај "заступник" је самосталан привредник, од налогодавца независан предузетник. Није ни најамни радник оног чије производе промовише, нити је заступник који предузима правне послове у име и за рачун налогодавца, регулисаног у нас, на основу чл.84. Закона о облигационим односима.Трговински заступник, дакле, према нашем Закону о облигационим односима (чл.79О-812), се стара да долази до закључења уговоре са његовим налогодавцем. Он је нека подврста посредника код закључења уговора, али није ни класични посредник, јер испуњава, у истом циљу, и бројне друге преузете обавезе (сервисирање, после продаје, обезбеђивање резервних делова код трајних техничких добара, нарочито моторних возила и везан је клаузулом конкуренције)[13]. Овај "заступуник" може бити и прави заступник, али само по основу посебно добијеног пуномоћја из чл. 84 ст. 2. ЗОО. (Чланом 84.ст. 1 регулише се појам заступања у правнотехничком смислу, а ставом 2 основи (извори) заступања међу које спада и пуномоћје).

24. За правна лица, пословно неспособна физичка лица, одсутна лица непознатог боравишта као и субјекти права чији идентитет није моментално познат, само је принудно заступање на располагању (заступање по основу закона, законско а не вољно, дакле) за заштиту интереса када је нужно да се у ту сврху,

[13] Најновија догађања везана за пласман моторних возила, попут захтева за признањем паралелних увоза, упркос постојању уговора са елементом искључивости, иду у истом циљу. Захтева се слобода увоза аутомобила и без обавезе увозника да обезбеђује резервне делове сервисирање, и др. што је досада садржина већ анализираног уговора о заступању интереса, уговора о трговачком заступању. Усвајање захтева би учинило да цена овог тако честог и толико жељеног предмета куповине буде приступачна далеко већем броју потрошача.

предузму правни послови и радње. Други начин делања је, како смо већ горе описали, предузимање правних аката, или још шире речено, учешће у приватноправним и /или јавноправним односима, преко делања за другог, дакле делања без заступања Оба начина су регулисана било унутар људских заједница које означавамо појмом "суверене државе" (које имају своја интерна права), било нормама појединих међународних организација. (Још нисмо као целина света обухваћени неким правним лицем које се, колоквијално назива "међународна заједница"). За разлику од појединаца, пословно потпуно способних, који могу да делају и у своје име и за свој рачун, а могу, ако хоће, делати и преко других: могу да за то опуномоће друге - вољне заступнике, правна лица и пословно неспособни ништа од тога не могу. Њима закон одређује заступнике и прописује обим овлашћења таквих заступника. Правна лица, а међу њима су и државе и ОУН, и друге међународне организације настале мултилатералним или билатералним уговорима, приватног тако и јавног права, имају такође на располагању само други начин иступања: преко другог. О свим наведеним лицима има посебних одредби којима се та њихова рањивост, непостојање релевантне воље, посебно штити, јер ти субјекти права могу делати само преко другог, **а ко претаче прсте лиже**, каже наша народна мудрост за тог другог.

Следствено томе, делање засновано на пуномоћју треба екстремно рестриктивно тумачити, а делање другог за туђи рачун у својству законског заступника треба и посебно пажљиво, и регулисати, и контролисати чак и када је реч о односима деце и родитеља. (Постоји државни орган и посебна брига државе за тај деликатан случај законског заступања, али примена права је у овој области са становишта заштите интереса деце поприлично неадекватна).

25. Испољавање и заштита властитих интереса при предузимању правних аката је, код појединаца (физичких лица) као субјеката права, у њиховим рукама; у домену њихове изворне аутономије воље (воље и са њеним пуним психолошким аспектима) под условом да имају (правом признату) способност расуђивања. Тако пунолетни појединци којима није у правом предвиђеним поступцима умањена пословна способност, у савременим правним системима могу сами предузимати акте са правним дејствима. Нико их не (начело модерних права) може приморати да не делају у своје име и за свој рачун, већ да то чине преко других. Ако је то случај (Немачка држава не да ни пословно способном појединцу да се сам појави пред судовима и арбитражама, већ преко адвоката), јасно је да тиме крши људско право да се сами бринете о својим интересима. Наводно се то чини зарад ваше заштите, а у суштини таква држава има за просечног грађанина недовољно јасно формулисане правне норме (обично се оне учине неразумљивим, за лаике превише сложеним упућивањем једне норме на много других) показује своје ауторитарно лице, заинтересована превасходно за лагодније, наводно ефикасније пресуђивање. У складу са правима личности (појединаца), требало би да, потпуно и делимично пословно способни, могу себи приуштити властито учествовање у свим правним односима (материјално или процесноправним). Да могу у њима да учествују властитим изјавама воље, понашањима које обухватамо и именујемо начелом аутономије воље. Да могу сами да учествују и у процесноправним односима где је,

суд односно арбитар dominus litis, да могу да одлуче хоће ли или не да користе притом помоћ стручњака попут могућности да не користе какво своје имовинско и лично право или попут могућности да користе или не користе своје активно и/или пасивно бирачко право. Једнако као што могу да, ако тако одлуче, закључују уговоре, да их мењају или допуњују или чине правним поретком предвиђене једностране изјаве воље. Требало би да могу да бирају да све то користе или сами или делањем преко других субјеката права (овлашћујући их на то својим изјавама воље), ако се користе правом предвиђеним институтима за делање за туђи рачун или и за туђи рачун и у туђе име (заступањем). У нас се, подвукли смо већ, физичка и правна лица користе, за ово последње, чланом 84. ставом 2. већ цитираног Закона о облигационим односима. У том члану, ставу 1. наводи се да се правно може иступати и преко заступника. Осим на изјави воље заступаног (ЗОО то назива пуномоћјем), појава заступника заснива или се на закону директно, дакле некој његовој изричитој норми, или на општем акту правних лица, који су у нас уобичајено или уговори о оснивању правних лица или правила односно статути који се доносе на оснивачким скупштинама, или на (појединачном) акту надлежног органа (чл.84/2 ЗОО).

Суверене државе: уговори и друге наднационалне норме

26. После 1988.године, тачније од доношења амандмана на Устав СФРЈ (велике Југославије) из 1974.године, западни политички вишепартијски систем је изискивао од нас посебну заштиту како људских права као цивилизацијско достигнуће, тако и већу улогу за аутономију воље и приватну својину као темеље западног слободног предузетништва. Захтева се и поприлично конкретизована (прописана) улога државе у свему томе, а нарочито независност судства и других арбитара и медијатора. Стварањем СТО добило је све више на значају прихватање, од стране суверених држава, наднационалног права, арбитражних судова независних од империјума држава где се њихове одлуке спроводе, а у светлу покушаја да се слободна трговина прогласи алфом и омегом, дакле, једино могућим начином (тумачење САД) тзв. одрживог развоја и опстајања света у целини. Но несумњиво је да привреде које желе да се приближе развијеним земљама, какав је и са нама случај, морају прихватити мањевише све ово, јер је стављено као услов за пријем у чланство СТО и излазак на светско тржиште. Несумњиво је то, и приватна својина, и демократски вишепартијски систем, и аутономија воље као темељ правних односа, и независно судство односно заштита права каква постоји у државама тзв. развијеног Запада. Следствено томе наднационалне норме и у области уговора, и заступништва и судовања, посредовања арбитрирања и мирења су, данас, значајаним делом регулисани изван интерног, тј. права унутар једне државе. И односе се како на држављане унутар разних држава обично обухваћених различитим првенствено економским груписањем, али све у већој мери и политичким, тако и на међусобне односе самих суверених држава.

27. Државе се, у односима једне према другој, равнају по сличним правилима и понашају попут субјеката права у унутардржавном, интерном праву. Не треба заборавити да су извори права за област међународног јавног права изведени из унутрашњих права суверених држава уз позивање, при избору из појединих интерних права, на цивилизацијска достигнућа човечанства уопште. Извор су, са позивом на то, и мишљења познатих стручњака ове области права, али је ту већ присутан проблем субјективности у односу на изворе које представљају опште норме које потичу из интерних права. (Сетимо се само мишљења француског адвоката Бадинтера као избора француског председника Митерана, који је "пресудио" великој Југославији својим, далеко од непристрасног, мишљењем " да се та земља, СФРЈ, такорећи из чиста мира, и сама од себе, распала).

Државе су, правно гледано, равноправне. Правнотехнички гледано државе - правна лица, не понашају се као појединци, психолошка (људска) бића или како се то правнотехнички каже: физичка лица већ онако као што се и у интерном праву понаша она друга група субјеката права: правна лица. Имају своју имовину, организацију, органе и правно прихватљиву делатност (надлежност). Ови субјекти права – правна лица - могу да делују преко својих органа, појединаца или њихових скупина, дакле преко људских бића у посебном правном режиму где се делање тих људских бића третира као делање правних лица, а на основу како већ рекосмо општих аката правног лица. Правнотехнички се то означава као делање у име и за рачун правног лица, дакле, за рачун другог или делање преко другог. Други субјекти иступају за правна лица као субјекте права по другим основама делања за другог из члана 84. ст.2 ЗОО, а ти други могу бити само људска бића у својству која добијају као заступници, комисионари, на основу унапред датих општих норми односно унутар граница аутономије воље омеђене интерним и/или међународним поретком. Они предузимају правне акте или и у име и за рачун правних лица, или само за њихов рачун, па је тако и када су у питању државе.

28. Државе и СТО

Сагласно свом највишем државном акту – уставу – и међународном праву: билатералним и мултилатералним конвенцијама, државе преузимају одређене обавезе односно понашају се према другим државама у складу са тим садржајима. Не може држава предузимати правне акте (доносити опште норме и пресуђивати) као да међународне уговоре који јој то бране није закључила. Непоштовање закључених међународних уговора има за последицу многе санкције које познаје обичајно и писано међународно право које је средином прошлог века (после завршетка II светског рата) обогаћено и правилима које су изнедриле Уједињене нације. Најновије поглавље овог права УН од значаја за постављање граница слободи уговарања за чланице Светске трговинске организације је и недавно настало право СТО, правни систем Светске трговинске организације основане у Маракешу 1994.године.

Ако је међународним уговорима којима сте се обавезали предвиђена и врста суђења, на пр. међународни судови и арбитраже, поравнања (медијације) пред уговореним телом или појединцима, државе не могу доносити ни опште норме (законе, уредбе, одлуке) супротне преузетим обавезама, јер им прете санкције.

Унутар СТО наднационална арбитража санкционише повреде правила која су садржана у мултилатералним конвенцијама о понашању држава чланица и субјеката који припадају њиховим правним системима. Наднационална арбитража СТО је састављена из више временски раздвојених фаза унутар којих имамо, и фазе поравнања, и фазе коначног одлучивања.

Унутар међународноправног јавног поретка суверене државе се, као и субјекти унутрашњег права, користе аутономијом воље у међународним односима: закључују **преко заступника** билатералне и мултилатералне уговоре, ограничавају своју сувереност, а то чине пуноважно ратификацијом закључених уговора у својим парламентима (преко од народа изабраних посланика/ заступника, али не заступника у правнотехничком смислу већ у смислу заступања интереса.. (Држава као империум, законодавац, ограничава саму себе и својим уставом, самоограничава се: њен законодавац подастире и себе под свој властити закон једнако поштујући га као држављани и странци у њој). Дакле, са аспекта јавног поретка унутар кога се предузимају правне радње, и када су у питању међународни односи, односи међу сувереним државама, постављају се истоветна питања и истоветни одговори. Државе су суверене, али не баш сасвим независне у том смислу да, код предузимања правних аката, границе њихове аутономије воље не постоје.

Marija Vučković Radovanović, Ph.D., Full Professor – Retired
Law Faculty of Novi Sad

REPRESENTATION OF AND OTHER FUNCTIONING FOR ANOTHER (EXTRA-JUDICIAL AND DURING ARBITRATION)

Abstract

This work examines the mutual conditionality in the regulating of content of the basic institutes of a legal system the purpose of which is to reflect the policies of a given society. For centuries already, in the west these have been the right to private property (*ca usus*, *fructus* and *abusus* powers) and the autonomy of will as the basic foundations of the striving and changing legal relations and legal conditions.

The main focus of the work is functioning for another (representation of and other functioning for somebody else), be it extra-judicial or before various types of arbitrators. The first part of the work examines the legal nature of private property with fair competition as its essential feature, and based on an expression will, as the basic instrument of market-economy operations. The rest of the work thoroughly discusses the role of representation of and other functioning for another, be it extra-judicial functioning as well as before the courts and other arbitrators, or be it compulsory (legal), as well based on an expression will, in light of the nature of the basic institutions analyzed in the

expression will, in light of the nature of the basic institutions analyzed in the first part of the work.

Dr Marija Vučković, professeur titulaire émérite
Faculté de droit de Novi Sad

Résumé

Nous nous proposons d'étudier ici la conditionnalité réciproque de la règlementation des contenus des instituts fondamentaux du système juridique dont la fonction est de refléter la politique d'une société donnée. Dans les pays de l'Ouest, le droit de la propriété privée existe des siècles déjà, (avec l*usus, fructus, abusus*) et l'autonomie de la volonté (le droit des contrats) qui sont les fondements de la formation et de la transformation des relations et des positions juridiques.

Notre intérêt s'est porté sur l'intervention pour autrui (représentation et autres les contracts pour le compte d'autrui), qu'elle se déroule en dehors du tribunal ou devant des arbitres. En premier lieu nous étudions la propriété privée du point de vue juridique, avec la notion de concurrence loyale comme principe essentiel, et la declaration de volonte comme instrument fondamental dans l'entreprise des marchés. Par la suite, nous analysons dans le détail le rôle de la représentation et autres contats (le compte d'autrui). Dans les interventions en dehors des tribunaux, ainsi que dans les tribunaux ou avec d'autres arbitres. Nous mentionnons aussi celles fondé sur loi (réglementations), ainsi que celles fondées sur des déclarations de volonté, partant toujours des instituts fondamentaux mentionnés dans la première partie de notre discours.